

Les amenaces a la seguretat humana són cada vegada més dinàmiques i canviants, mentre que les organitzacions militars i policials que tenen assignada la funció d'impedir la materialització de tals amenaces, segueix patrons estructurals decimonònics. La realitat d'aquest segle fa imprescindible que s'abordin profundes reformes organitzatives i aquesta és una primera aproximació conceptual a tal fi.

La seguretat del segle XXI: MacGyver vs. Goliat

La realitat, segons van reflectir Heràclit i Lao Tse al voltant del segle V a. C., està en permanent canvi, l'únic estable és la inestabilitat, tot es transforma, com científicament s'ha formulat en el principi de conservació de l'energia. Les desigualtats o asimetries presents en l'univers, els ecosistemes, els organismes vius i els sistemes socials són compensades per processos d'autoregulació tendents a un punt d'equilibri dinàmic (homeòstasi) o, en cas contrari, es produeix la degradació, dissipació o col·lapse del sistema (entropia) que donarà lloc a un nou sistema amb major ordre.

Doncs bé, centrant-nos ara en el procés d'homeòstasi dels sistemes adaptatius o complexos (cibernètica), en els anys 50 del segle passat, William Ross Ashby va conceptualitzar el que des d'aleshores s'anomenaria la Llei de la Varietat Requerida d'Ashby, segons la qual un sistema només pot ser regulat quan el regulador sigui tan variat com la varietat de perturbacions a las que pot estar sotmès aquell sistema des de dins o fora del mateix: "només la varietat pot absorbir varietat". La Llei d'Ashby és totalment aplicable a la governabilitat dels sistemes socials.

L'any 1648 la Pau de Westfàlia, que va posar punt final a les guerres que havien assolat Europa durant els segles XVI i XVII, va institucionalitzar als Estats com a únics subjectes de les relacions internacionals i els va dotar del monopoli de l'ús de la força per a governar als seus súbdits. L'any 1651, Hobbes va denominar a aquest poder estatal com Leviathan, amb la missió de

reduir, fins i tot per la força, totes les voluntats individuals a una sola voluntat, l'estatal, per a que garanteixi la nostra seguretat i defensa.

L'evolució de l'Estat en els tres segles següents a la Pau de Westfàlia, ha tendit cap a una major legitimació democràtica i respecte dels drets humans fonamentals, si bé han estat molt presents les massacres, genocidis, violacions dels drets humans, crims de guerra i contra la humanitat, terrorisme o corrupció d'origen estatal, no només contra ciutadans estrangers (p. ex., colonialisme), sinó també contra els seus propis ciutadans. No obstant, amb l'excepció d'Estats fallits, les necessitats ciutadanes de seguretat i defensa segueixen organitzant-se, com es fa des del segle XVII, per l'Estat de forma centralitzada, piramidal i jerarquitzada: la informació, en el millor dels casos, va de baix a dalt; i les decisions/ordres, també en el millor dels casos, van de dalt a baix.

El problema al que s'enfronten les forces policials i militars estatals és que la realitat és massa complexa i dinàmica per a un model organitzatiu del segle XVII. El 90% dels conflictes armats a partir de la Segona Guerra Mundial han sigut intraestatals, la qual cosa implica que el monopoli estatal de la força fa temps que es va perdre, ja que la presència d'actors no estatals en els conflictes armats és la norma i no l'excepció. La caiguda del mur de Berlín (1989) no només va representar la fi de la Guerra Freda, sinó també l'inici del que després s'ha denominat la globalització, apu-

PEDRO CARRASCO JIMÉNEZ

jada per la revolució tecnològica de les comunicacions i el transport, que ha fet que el planeta “encongeixi”. La globalització ha facilitat molt la feina a aquests actors no estatals com organitzacions terroristes, grups insurgents, traficants de drogues, armes o persones, funcionaris corruptes, bandes urbanes violentes (skinheads, redskins, maras, ñetas, latin kings, hooligans, barras braves o ultres del futbol, etc.), milícies, paramilitars, pirates, grups polítics o religiosos violents, o hackers/crackers, entre d’altres amenaces humanes, que a més s’alien temporalment entre si segons les seves necessitats d’informació, finançament, ensinistrament, personal, armament o tecnologia. Així, els conflictes armats s’han privatitzat i els conceptes de guerra contra les drogues, guerra contra el terrorisme, guerra de guerrilles, guerres asimètriques, guerres de quarta generació, guerra electrònica, ciberterrorisme, infoguerres, guerra en xarxa o emergències complexes han començat a dominar les anàlisis estratègiques de les forces armades, serveis d’intel·ligència i fins i tot forces policials que, cada vegada més, participen en operacions militars i a l’inrevés.

Les característiques de les amenaces i escenaris que tenen que afrontar les forces policials i militars, són les següents:

- L’entorn és principalment urbà, confonent-se amb la població civil. L’entorn rural és de baixa densitat (“camp de batalla buit”).
- Les zones urbanes són transparents: tota actuació es coneix i fins i tot queda registrada digitalment, a efectes d’intel·ligència o propaganda pública.
- Un petit èxit és molt valuós per a l’actor no estatal, i un petit fracàs/abús és molt perjudicial per a la legitimitat de l’Estat. La mera supervivència dels actors no estatals és una victòria política, amb el que la fi no és guanyar batalles, sinó evitar la derrota.
- Escalabilitat local del conflicte en intensitat i letalitat en molt poc temps.
- Actuació en eixam (swarming): molts i petits que es concentren i dispersen ràpidament.
- Estructuració mitjançant extenses xarxes de

relacions dèbils que es fan fortes temporal i localment per a l’acció i el suport, fins i tot externalitzant funcions (outsourcing).

- Autonomia i autosuficiència operativa dels grups d’acció locals.
- Improvisació i combinació creativa dels, sovint rudimentaris, recursos materials al seu abast (MacGyverisme).
- Els líders cohesionen estratègica, doctrinal, cultural i ideològicament.

La reacció estatal a aquesta “nova” realitat (a aquestes alçades, ja no és tan nova) ha sigut l’anomenada Revolució en Assumptes Militars (RMA, per les seves sigles en anglès): superioritat tecnològica. Un coronel de la Força Aèria nord-americana, John Boyd, acostumava a dir que a ell li van ensenyar que quan tens la superioritat aèria, la

superioritat naval i la superioritat terrestre, guanyes; però recordava que al Vietnam tenien totes aquestes superioritats i van perdre. Georgios Grivas, un coronel grec-xipriota que va organitzar l’EOKA contra els britànics als anys 50 del segle passat, també va venir a dir que les guerrilles rara vegada guanyen una guerra, però els seus enemics sovint les perden. O com va escriure el brillant Mark Twain “El millor espadatxí del món no necessita témer al segon millor espadatxí; no, la persona a la que ha de témer és a algun adversari ignorant que mai abans ha agafat amb les seves mans una espasa; ell no fa les coses que hauria de fer i l’expert no està preparat per a ell; fa el que no hauria de fer i sovint agafa desprevingut a l’expert i acaba amb ell a l’acte”.

Aleshores, ¿com hauria de ser l’estructura organitzativa de les forces policials i militars d’aquest segle per fer front eficaçment a les “noves” amenaces a la vida, la integritat i la llibertat de les persones?, ¿com fer per a que l’organització de la seguretat i la defensa sigui dinàmica i adaptable a la complexitat i varietat de l’entorn? En la meua opinió, tot i que no soc l’únic que així pensa, aprofundint en els següents objectius organitzatius:

PEDRO CARRASCO JIMÉNEZ

- Descentralitzant la iniciativa i la presa de decisions a les unitats orgàniques més petites desplegadas sobre el terreny, podent aquestes fixar-se autònomament objectius específics, accions i operacions per acomplir l'objectiu genèric fixat pel comandament.

- Aixafament de la jerarquia, per a que els comandaments intermedis dirigeixin sobre el terreny i diàriament a les unitats bàsiques, i els comandaments superiors siguin informats directament per aquests oficials sobre el terreny. La difusió de l'autoritat per tota la organització, redueix la necessitat d'un control detallat.

- Les unitats bàsiques estan interconnectades entre si (consciència situacional), es distribueixen geogràficament i cooperen funcionalment. Així mateix, poden agrupar-se temporalment per dur a terme alguna acció o operació concreta, i una vegada acabada tornen a ser autònomes (swarming).

- Cada unitat orgànica mínima té assignats permanentment suports motoritzats, mecanitzats, aeris, marítims/fluvials i d'altres unitats especialitzades. Òbviament, cada suport pot tenir diverses unitats orgàniques mínimes adscrites. Els comandaments han de ser interoperables, és a dir, capaços de dirigir la resta d'unitats, siguin terrestres, mecanitzades, aèries, marítims/fluvials, per a crear cohesió i una millor comprensió de les capacitats/necessitats de les unitats que suporta.

- Les unitats bàsiques poden crear aliances amb altres grups de persones del sector públic o privat, per a tasques de suport logístic, intel·ligència o d'altres necessàries en el cas concret.

- Els comandaments superiors s'han de centrar en la fixació d'objectius generals i discussió participativa dels objectius específics, la distribució de mitjans, l'assessorament (intel·ligència) i el control dels resultats i de les normes d'actuació. El lideratge es basa en convèncer i consensuar, no en imposar ni subordinar.

- El nucli central, a nivell nacional, dissenya l'estratègia, dota de mitjans, elabora la doctrina i realitza l'ensinistrament del personal.

Aquest esbós d'estructuració organitzacional que he fet aquí, que segurament necessita molts perfeccionaments, tracta de potenciar el pensament global, la innovació, la identificació i generació d'oportunitats, la creativitat, la motivació i la adaptabilitat en un ambient d'incertesa, de les persones que componen l'organització. Per suposat, aquesta nova forma d'organització requereix el desenvolupament de tota una nova doctrina i de personal ensinistrat per a que

no es limiti a manar i obeir, infravalorant les seves capacitats, sinó que realment innovi, participi, col·labori, consensui i es responsabilitzi dels riscos assumits, tot això exigeix potenciar una cultura i valors comuns que suportin aquesta forma d'organització i actuació. La resiliència, la capacitat de recuperar-se ràpidament dels canvis (bruscos o continus) conservant les funcions nuclears, és la principal característica que han de cultivar les organitzacions que actuen en entorns d'alt risc, incertesa, complexitat i dinamisme com les dedicades a la seguretat i la defensa, o, en cas contrari, acabaran per degradar-se i col·lapsar-se al ser incapaces d'absorbir la varietat de l'entorn.

PEDRO CARRASCO JIMENEZ DOCTOR EN DRET.
ESTUDIANT DEL MÁSTER EN SEGURIDAD GLOBAL I
DEFENSA DE LA UNIVERSIDAD DE SARAGOSSA.

BIBLIOGRAFIA:

- ARQUILLA, JOHN Y RONFELDT, DAVID (EDS.) "IN ATHENA'S CAMP. PREPARING FOR CONFLICT IN THE INFORMATION AGE". SANTA MÓNICA (CA): RAND CORP., 1997.
- "REDES Y GUERRAS EN RED. EL FUTURO DEL TERRORISMO, EL CRIMEN ORGANIZADO Y EL ACTIVISMO POLÍTICO". MADRID: ALIANZA EDITORIAL, 2003.
- EDWARDS, SEAN J. A. "SWARMING AND THE FUTURE OF WARFARE" [EN LÍNEA]. SANTA MÓNICA (CA): PARDEE RAND GRADUATE SCHOOL (RAND CORP.), 2005, DISPONIBLE EN LÍNEA EN WWW.RAND.ORG/PUBS/RGS_DISSERTATIONS/RGSD189/, TESIS DOCTORAL.
- ESPOSITO, FRÉDÉRIC, KULACH-ARIS, JUSTYNA Y CALFA, ROXANA "SECUCITIES. CITIES AGAINST TERRORISM: TRAINING LOCAL REPRESENTATIVES IN FACING TERRORISM" [EN LÍNEA]. PARÍS: EUROPEAN FORUM FOR URBAN SAFETY, 2007, DISPONIBLE EN LÍNEA EN WWW.FESU.ORG/FILEADMIN/EFUS/SECUTOPICS/CITIES_AGAINST_TERRORISM.PDF.
- KULACH, JUSTYNA, WHISKIN, NIGEL Y MARKS, ERICH "SECUCITIES. URBAN CRIME PREVENTION POLICIES IN EUROPE: TOWARDS A COMMON CULTURE?" [EN LÍNEA]. PARÍS: EUROPEAN FORUM FOR URBAN SAFETY, 2006, DISPONIBLE EN LÍNEA EN WWW.FESU.ORG/FILEADMIN/EFUS/PDF/GB_PUB_JUSTY.PDF.
- OSINGA, FRANS P.B. "SCIENCE, STRATEGY AND WAR. THE STRATEGIC THEORY OF JOHN BOYD". LONDRES: ROUTLEDGE, 2007.
- ROBB, JOHN "BRAVE NEW WAR: THE NEXT STAGE OF TERRORISM AND THE END OF GLOBALIZATION". HOBOKEN (NJ): JOHN WILEY, 2007.
- TAN, BOON KIM "DECENTRALIZING DECISION MAKING IN MODERN MILITARY ORGANIZATIONS" [EN LÍNEA]. ALFRED P. SLOAN SCHOOL OF MANAGEMENT/MASSACHUSETTS INSTITUTE OF TECHNOLOGY (MIT), 2003, DISPONIBLE EN LÍNEA EN HTTP://HDL.HANDLE.NET/1721.1/17005, TESIS DEL MASTER OF SCIENCE IN THE MANAGEMENT OF TECHNOLOGY (MIT).

*Will Democracy Survive in
the Globalized Era?*

Crisis? In change we trust

La seguridad del s. XXI:
McGyver
vs. Goliat

"La qüestió
primordial no
és encertar
que pot
succeir, si no
considerar les
alternatives..."

Jordi Serra

Ilustración: Fernando Alcázar Zambrano

